

Г.А. КАПУСТЯН, Т.М. ПОТАПЕЙКО, С.М. МАНДРОВСЬКА
Інститут цукрових буряків УААН

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПАТЕНТНО-ЛІЦЕНЗІЙНОЇ РОБОТИ В ІНСТИТУТІ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ

В статті розглянуті актуальні питання захисту нових технічних розробок у галузі сільського господарства, наведені заходи із забезпечення високого технічного рівня об'єктів нової техніки.

Вступ. Однією із складових науково-дослідних робіт є проведення патентних досліджень, які дають можливість визначати прогресивні тенденції в галузі сільського господарства, головні напрями нових розробок, володіти інформацією про діяльність технічної і патентної політики відомих іноземних фірм і, порівнюючи їх з власними розробками, вирішувати нерозв'язані проблеми в галузі сільського господарства.

При створенні ефективних технічних рішень потрібно враховувати досягнутий рівень та накопичений досвід, а з іншої сторони, необхідно запобігати повторення уже відомих рішень. Потрібно створювати такі технічні рішення, які б залишалися ефективними при їх освоєнні та використанні.

При розробці технічних рішень необхідно врахувати також ряд факторів, які визначають ефективність їх функціонування, а саме:

- технічні рішення як сукупність взаємодіючих вузлів та компонентів;
- взаємодія технічного рішення з іншими об'єктами;
- взаємодія технічного рішення з людським фактором;
- взаємодія технічного рішення з флорою, фауною та довкіллям.

В Інституті цукрових буряків та його мережі на всіх етапах науково-дослідних робіт, як правило, проводять патентно-інформаційну проробку наукових досліджень згідно з вимогами ДСТУ 3575-97 "Основні положення та порядок проведення"[4], які виконуються патентознавцями разом з розробниками.

За останні п'ять років Інститутом було отримано 47 патентів на винаходи, з яких 10 стосуються селекції та генетики цукрових буряків, 4-насінництва, 27-технології вирощування, 2-селекції зернових та інших сільськогосподарських культур, 4-проблем стевії (табл.).

Важливими є винаходи у галузі селекції цукрових буряків щодо способів добору селекційних матеріалів, стійких до гнилей коренеплодів. Ці розробки дають можливість селекціонерам відібрати біотиби з підвищеною життєздатністю, які менше піддаються ураженню мікроорганізмами. При цьому зменшується кількість випадково відібраного селекційного матеріалу,

що забезпечує прискорення процесу добору. А винахід, що стосується добору закріплювачів стерильності цукрових буряків, дозволяє зменшити в два рази кількість зразків, які аналізуються при доборі закріплювачів стерильності.

Таблиця

Правовий захист результатів наукових досліджень

Показники	Патенти, шт., за роками					Всього 2000- 2004
	2000	2001	2002	2003	2004	
Проблема 1 - селекція	4	1	2	2	1	10
Проблема 2 - насінництво	-	-	-	3	1	4
Проблема 3 - технологія вирощування	3	7	8	-	9	27
Проблема 4 - селекція зернових культур	-	-	-	-	1	1
Проблема 5 - цикорій	-	-	-	-	-	-
Проблема 6 - стевія	-	-	2	-	2	4

Спосіб формування синтетичних популяцій тетраплоїдних цукрових буряків на цитогенетичній основі дозволяє формувати популяції методом рекурентної селекції на основі клональних ліній, визначених за структурою хромосомних асоціацій у мейозі. Спосіб забезпечує скорочення строку створення тетраплоїдних запилювачів цукрових буряків.

Створені селекціонерами Інституту сорти та гібриди цукрових буряків займають близько 95% промислових посівів цукрових буряків в Україні.

У галузі насінництва та насіннезнавства вирішується ряд важливих завдань на рівні винаходів. Це зокрема: "Спосіб безвисадкового вирощування насіння коренеплодних рослин", який дає змогу поліпшити ріст та розвиток насінників. А у способі збирання насіння буряків вирішується питання отримання насіння з високою енергією проростання та схожістю, більшим виходом стандартного насіння, зниження втрат при збиранні, скорочення витрат на збирання та обробку насіння після збирання.

Вирощування насіння цукрових буряків передбачає садіння маточних коренеплодів за встановленою схемою з розподілом розмірів коренеплодів залежно від ширини міжрядь і збільшення їх кількості в 1,51 разу на одиниці площі, а також скошування насінників за один прохід агрегату з укладанням їх у валок на густу стерню з вузьких міжрядь, що дає можливість підвищити врожайність насіння на 23%, схожість - на 5-6% і зменшити втрати насіння при збиранні в 2,6 рази.

На рівні винаходів розроблені технології смугової підготовки ґрунту під сівбу цукрових буряків. Ряд винаходів стосується способів оцінки потенційного відновлення родючості ґрунту в процесі сільськогосподарського використання, переведення перелогових земель в орні шляхом чергування посівів сільськогосподарських культур у сівозміні.

Розроблений робочий орган для міжрядного обробітку ґрунту і боротьби з бур'янами (патент № 38568) дає змогу одночасно активно розпушувати ґрунт в міжряддях та збільшувати процент знищення бур'янів.

Значний вклад винахідників у розробку способів захисту посівів цукрових буряків від однодольних та дводольних бур'янів - патент № 64915А та № 60675А. Тут для захисту посівів буряків від однодольних та дводольних бур'янів у робочий розчин, що містить повну дозу гербіциду або зменшену від повної на 1/8, додають регулятор росту фосфитрен, використання якого сприяє значному підвищенню токсичного ефекту, що забезпечує зменшення дози використання гербіциду.

Ряд винаходів було покладено в основу прогресивних процесів обробки насіння цукрових буряків захисно-стимулюючими речовинами, які продовжують термін дії препаратів проти шкідників та хвороб, що в свою чергу забезпечує кращий захист посівів цукрових буряків на ранніх етапах їх розвитку. При цьому на 10-15% зменшується витрата дорогих фунгіцидів і інсектицидів.

На дослідно-селекційних станціях Інституту одержані з використанням винаходів високопродуктивні сорти озимої пшениці, проса, жита, гороху, конюшини.

На рівні винаходів вирішено ряд важливих питань з проблеми "Стевія". Так, розроблено спосіб пророщування насіння стевії шляхом створення сприятливих умов для скорочення періоду проростання насіння, що дає змогу забезпечити високу його схожість.

Впровадження науково-технічних досягнень Інституту проводиться через укладання ліцензійних угод з виробництвом. Так, зокрема, розробки за патентами №44509А, №44510А та №44511А використовуються на п'яти насінневих заводах для обробки насіння цукрових буряків захисно-стимулюючими речовинами. З насінневими господарствами заключено 69 ліцензійних договорів на використання гібридів та сортів цукрових буряків, які створені в Інституті.

На сьогодні в Україні створено сучасну нормативно-правову базу у сфері інтелектуальної власності, яка дозволяє набувати, здійснювати та захищати права на всі загальновідомі об'єкти інтелектуальної власності. Це винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, сорти рослин, географічні зазначення, об'єкти авторського права та суміжних прав, топографії інтегральних мікросхем.

Згідно законодавства [2], право одержання патенту на службовий винахід (корисну модель) має роботодавець винахідника. Винахіднику належить право авторства, яке є невідємним особистим правом і охороняється безстроково.

Згідно з Законом України "Про охорону прав на сорти рослин"³ можуть набуватися такі права на сорти:

особисте немайнове право авторства на сорт,
майнове право власника сорту.

Обсяг правової охорони сорту, на який видано патент, визначається сукупністю ознак, викладений в занесеному до Реєстру патентів описі сорту.

Конституцією України закріплено право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Норми цього права знайшли своє відображення у Цивільному, Господарському, Митному, Кримінальному, Цивільному процесуальному, Кримінально процесуальному кодексах України про адміністративні порушення та у 10-ти спеціальних законах України у сфері інтелектуальної власності.

Патентно-ліцензійна робота повинна орієнтуватися на економічні результати, тому необхідно рекламувати сорти та гібриди, найбільш ефективні розробки, виконані на рівні винаходів в періодичних виданнях, на постійно діючих спеціалізованих виставках тощо.

Надалі зусилля науковців та винахідників слід спрямовувати на проведення патентно - кон'юктурних досліджень науково дослідних робіт, які забезпечують визначення технічного рівня, тенденцій розвитку об'єктів досліджень та патентоспроможність.[4] В цьому напрямку у лабораторії наукового прогнозування та інтелектуальної власності для виконання завдань тематичного плану та забезпечення правових і організаційних умов розвитку винахідницької творчості виконуються такі роботи: формування галузевого патентного фонду, проведення патентних досліджень тем науково-дослідних робіт з визначенням технічного рівня, тенденцій розвитку об'єктів досліджень та патентоспроможності, захист інформації, що містить новизну та комерційну таємницю, створення оптимальних умов для проведення патентного пошуку на сучасному рівні з використанням Інтернету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" // Урядовий кур'єр. - 2000. - №124. - С.1-9.
2. Закон України "Про охорону прав на сорти рослин" // Інтелектуальна власність. - 2002. - №4. - С. 56-73.
3. Українська академія аграрних наук. Наказ президента УААН № 322 від 26.12.1991р. К.: УААН. - С.1-2.
4. ДСТУ-3575-97 Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення. Взамін введ. 06.06.1997р.-К.: -Держстандарт України.-1997.- С. 1-14.

Аннотация

УДК 633.63:608.3

Состояние и перспективы патентно-лицензионной работы в Институте сахарной свеклы.

А.А. Капустян, Т.Н. Потапейко, С.Н. Мандровская

В статье рассмотрены актуальные вопросы защиты новых технических разработок в отрасли сельского хозяйства, предложены мероприятия по обеспечиванию высокого технического уровня объектов новой техники.

Annotation

UDC 633.63:608.3

State and prospects of patent - licensing work in the Institute for Sugar Beet

H. Kapustyan, T. Potapeyko, S. Mandrovska

The article deals with actual problems of protection of new technical developments in the field of agriculture; measures to guarantee a high technical level of objects of new technics are proposed.